

Kraków, dn. 20.06.2016

prof. dr hab. Jadwiga Waniakowa
Instytut Językoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński, Kraków

Ocena rozprawy doktorskiej
mgr Agnieszki Szlachty
pt. *Leksykalno-pragmatyczne aspekty komunikowania się w mediach*
(na przykładzie wybranych audycji Radia Szczecin)

Przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska Pani mgr Agnieszki Szlachty pt. *Leksykalno-pragmatyczne aspekty komunikowania się w mediach (na przykładzie wybranych audycji Radia Szczecin)* sytuuje się na pograniczu pragmalingwistyki i komunikologii. Za materiał badawczy obrała Autorka trzy rodzaje audycji Radia Szczecin. W każdym z nich poruszana jest inna tematyka. To zróżnicowanie sprawia, że materiał jest różnorodny, a wyniki badań interesujące. Należy zatem pochwalić Autorkę za ten przemyślany wybór.

Celem pracy jest pragmalingwistyczna analiza wybranych audycji Radia Szczecin. Dysertacja jest obszerna, liczy ponad 260 stron, zawiera sporą, kilkunastostronicową, bibliografię (trzeba od razu powiedzieć, że bardzo dobrze wykorzystywaną przez Autorkę jako narzędzie pomocnicze).

Jak już wspomniałam, rozprawa zawiera opis i wyniki badań różnorodnych leksykalno-pragmatycznych sposobów realizacji audycji radiowych w Radiu Szczecin. Autorka przedstawia charakterystykę poszczególnych programów oraz tematykę poruszaną w latach 2012-2015. Omawia przy tym szczegółowo stosowane w nich środki językowe, a także próbuje odpowiedzieć na pytanie, czy problematyka audycji i ich ogólny charakter wpływają na dobór określonych środków leksykalnych oraz zastosowanie określonych strategii pragmatycznych w programach radiowych.

Dysertacja składa się ze wstępu (s. 7-10), dwóch sporych rozdziałów teoretycznych, rozdziału prezentującego cel, materiał i metodologię badań, trzech rozdziałów analitycznych oraz zakończenia i bibliografii.

Pierwsze dwa rozdziały pracy są swego rodzaju wprowadzeniem w problematykę. W pierwszym z nich pt. *Radio na tle innych środków masowego przekazu* Autorka omawia podstawowe zagadnienia komunikacji medialnej. Określa także między innymi, jak należy

interpretować kategorie nadawcy, odbiorcy oraz komunikatu w środkach masowego przekazu. Szczególną uwagę zwraca na podobieństwa i różnice pomiędzy poszczególnymi typami przekazów medialnych. Na tym tle ukazuje specyficzne cechy audycji radiowych. Jako wprowadzenie należy też traktować najistotniejsze informacje z historii radia jako jednego z mediów publicznych, podane przez Autorkę w dalszej części rozdziału. Jest to krótki szkic historyczny od początków komunikacji radiowej na świecie, poprzez dzieje radia w Polsce, aż do opisu działalności Radia Szczecin.

Drugi rozdział dysertacji jest równie obszerny, zatem dzieli się na trzy części. Zawiera przede wszystkim dość szczegółowy przegląd badań nad językiem w radiu w literaturze polskojęzycznej. Widać z niego, że Autorka doskonale orientuje się w omawianych zagadnieniach, prezentuje bowiem ze znanstwem bogatą literaturę, zwracając uwagę na jej przydatność do własnych badań. W pierwszym podrozdziale przedstawione są opracowania poprawnościowe, drugi obejmuje publikacje teoretyczno-metodologiczne, trzeci zaś zawiera przegląd badań pragmalingwistycznych nad językiem w radiu. Doktorantka zauważa trafnie, że ten ostatni nurt jest reprezentowany w Polsce najskromniej. Warto zauważyć przy okazji, że monografia mgr Agnieszki Szlachty wypełnia w sporym zakresie tę lukę.

Rozdział trzeci również jest podzielony na trzy części. W pierwszej z nich Autorka przedstawia szczegółowo cel pracy, w drugiej równie dokładnie omawia metodologię prowadzonych badań, w tym między innymi podaje definicje podstawowych pojęć, jak akt mowy, presupozycja, manipulacja i perswazja, zaś w ostatniej części prezentuje materiał badawczy. Jest on imponujący: Autorka nagrała i spisała aż 533 audycje radiowe! Opracowanie tak ogromnego materiału budzi podziw! Nie były to audycje przypadkowe. Pani mgr Agnieszka Szlachta je starannie wybrała ze względu na zróżnicowaną tematykę i zamierzone odmienne cele. Aby jak najpełniej przedstawić wachlarz środków językowych i – ogólnie rzecz ujmując – „klimat” przekazu, zajęła się trzema rodzajami audycji: społeczną o charakterze interwencyjnym „Czas reakcji”, kulturalną - „Machina czasu” i polityczną - „Kawiarenka polityczna”, które były emitowane cyklicznie w latach 2012-2015. Nie będę tu szczegółowo przytaczała, podanych skrupulatnie przez Doktorantkę, danych statystycznych, zaznaczam jednak, że „korpus badawczy” jest zrównoważony i stanowi doskonały materiał do analiz. Wielką w tym zasługą Pani mgr Szlachty, która w sposób przemyślamy materiał ten dobrała.

Podobnie z dużym rozmysłem prowadzi Pani Szlachta analizę zgromadzonego materiału. Zajmuje ona kolejne trzy rozdziały. Pierwszy z nich poświęcony jest problematyce poszczególnych rodzajów audycji radiowych. Każdy typ audycji jest omówiony osobno,

niesłuchanie szczegółowo. Autorka przy tym podkreśla ogromny wpływ tematyki na strukturę audycji i dobór środków językowych. Nadzwyczaj pomocne są tu zbiorcze tabelki i kolorowe schematy. W tym miejscu warto podkreślić, że cała dysertacja obfituje w liczne tego typu uzupełnienia, które podnoszą jej rangę, a przede wszystkim zwiększają przejrzystość i czytelność. Jako swego rodzaju elementy podsumowujące stanowią one niezaprzeczalny atut rozprawy.

Kolejny rozdział pt. *Struktura audycji radiowych* stanowi, jak twierdzi sama Autorka, „próbę wykazania zarówno pewnych stałych elementów kompozycji analizowanych programów, jak i – cech charakterystycznych tylko dla konkretnego ich rodzaju”. Omówiona tu jest dokładnie struktura każdego z rodzajów audycji, wypuklone są różnice i zanalizowane, co niezmiernie istotne, przyczyny tych różnic.

Rozdział szósty, który moim zdaniem jest jądrem całej dysertacji, stanowi dogłębną, w pełni oryginalną, analizę językowych wykładników komunikacji medialnej i wszelkich strategii, stosowanych w każdym z typów audycji. Autorka prowadzi ją w ścisłym powiązaniu zarówno z problematyką audycji, jak i z ich strukturą, co jest nie tylko niezwykle cenne metodologicznie, ale przede wszystkim prowadzi do rzetelnie udokumentowanych, wiarygodnych wniosków. W ten właśnie dojrzały sposób Pani Agnieszka Szlachta posługuje się metodą pragmalingwistyczną, która pozwala najpełniej opisać istotę radiowej komunikacji językowej. Ostatnia część rozdziału szóstego, zatytułowana *Zestawienie środków językowych w analizowanych audycjach* (s. 228-236), stanowi rzetelne i bardzo przejrzyste podsumowanie wyników badań Autorki. Zawiera ważne wnioski wynikające z jej dociekań, a także spostrzeżenia w zakresie podobieństw i różnic między trzema typami audycji. Niezwykle cenne jest również zakończenie pracy (s. 237-242), gdzie w sposób zwięzły przedstawione są końcowe tezy rozprawy (s. 241).

Warto jeszcze w tym miejscu zwrócić uwagę na odpowiednią do tematyki budowę dysertacji, na logiczny i spójny układ pracy oraz na świetnie przemyślaną strukturę rozdziałów.

Przechodząc do końcowych wniosków niniejszej oceny, muszę stwierdzić, że opracowanie Pani mgr Agnieszki Szlachty pt. *Leksykalno-pragmatyczne aspekty komunikowania się w mediach (na przykładzie wybranych audycji Radia Szczecin)* zasługuje na uważną lekturę i najwyższą ocenę. Jest to opracowanie przeznaczone nie tylko dla językoznawców, mogą z niego skorzystać także socjologowie i psychologowie. Sądzę, że z zainteresowaniem przeczytają to studium też badacze związków języka i kultury. Recenzowana praca mówi wiele o antropologii słowa, ponieważ przeciętny słuchacz Radia

Szczecin czuje się członkiem wirtualnej społeczności, kreowanej przez prowadzących audycje.

Pragnę podkreślić, że Pani mgr Agnieszka Szlachta podjęła się trudnego i niezwykle pracochłonnego zadania. Problematyka zachowań językowych w radiu nie była dotąd tak kompleksowo badana metodami pragmalingwistycznymi, zatem przedstawia się w tym kontekście jako skomplikowany obszar badawczy. Mimo mnogości prac na temat środków masowego przekazu i ich języka brakowało dotąd monograficznego ujęcia pragmalingwistycznego. Doktorantka poprzez swoje wieloaspektowe opracowanie dała nowe interpretacje i nowe spojrzenie na zjawisko komunikowania się w mediach. Obficie wyzyskała prace innych badaczy, uporządkowała wnioski, sporządziła i porównała zestawienia ilościowe, zweryfikowała empirycznie ustalone koncepcje. Jej rozprawa ma wiele walorów. Zebrała mnogie naukowe informacje o istocie przekazu, o kontakcie językowym, regułach konwersacji, o języku mediów itd. Z analiz przeprowadzonych w dysertacji wypływają oczywiste wnioski kulturowe, bo przecież nie sposób rozdzielić języka i kultury. Praca Pani mgr Agnieszki Szlachty stanowi zatem niezwykle nośne studium współczesnej kultury. Wnioski Autorki, jak już wspomniałam wyżej, są poparte obserwacją ogromnego materiału językowego. Charakterystyka środków językowych w badanych rodzajach audycji jest wszechstronna. Zestaw informacji jest za każdym razem interesujący i udowodniony, a przytoczone konkretne przykłady dają żywy obraz języka w radiu.

Autorka konsekwentnie stosuje pragmalingwistyczną metodę badawczą. Zakłada ona holistyczne podejście do przedmiotu badań i doskonale sprawdza się w odniesieniu do zachowań językowych w radiu. Liczne odwołania do literatury przedmiotu w dysertacji i bogata bibliografia na końcu opracowania stanowią doskonałą podbudowę teoretyczną badań Doktorantki.

Pewne uwagi krytyczne, które mi się nasunęły podczas czytania dysertacji, są głównie natury technicznej i korektorskiej, ale absolutnie nie umniejszają wartości pracy. W kilku miejscach dostrzegłam opuszczenia wyrazów, usterki interpunkcyjne i stylistyczne oraz literówki, np.:

s. 8: „W pierwszym z nich przedstawię opracowań normatywno-poprawnościowych...” zamiast: „W pierwszym z nich przedstawię *opracowania* normatywno-poprawnościowe”;

s. 9: „Rozdział ten będzie istotny dla dalszych analizy...” zamiast: „Rozdział ten będzie istotny dla dalszych *etapów* analizy” albo „Rozdział ten będzie istotny dla dalszych *analiz*”;

s. 12: „T. Goban-Klas wymienia, że komunikowane mogą być informacje...” zamiast: T. Goban-Klas *nadmienia*, że komunikowane mogą być informacje”.

Warto je skrupulatnie poprawić w całej pracy (sugeruję jej dokładne przestudiowanie pod tym kątem), ponieważ – zapoznawszy się z tekstem rozprawy i doceniwszy jej walory – jestem przekonana, że powinna być opublikowana.

Choć w świetle tego, co dotąd napisałam, nie może być w tym względzie żadnych wątpliwości, pragnę w konkluzji niniejszej oceny stanowczo stwierdzić, że w moim przekonaniu rozprawa doktorska Pani mgr Agnieszki Szlachty z naddatkiem spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim. Jest wartościową pozycją naukową. Wnoszę zatem o wyróżnienie dysertacji oraz o jej wydrukowanie. Oczywiście stawiam też wniosek o dopuszczenie jej do publicznej obrony.

